

Emelt érettségi témakörök 2022. 4. tétel

- a) Témakör: Kötelező szerzők. Magyar irodalom
 b) Téma: **Babits Mihály**
 c) 4. Az én és a világ kapcsolatának változása, megjelenítése Babits Mihály lírájában

Idézet:

„S honnét a próféta és a modern költő figurájának összekapcsolása? Ismerős ez az azonosítás persze a magyar irodalomból is, Petőfi látatja úgy a XIX. század költőit, mint akik az elnyomott nép előtt vonulva, lángoszlopként mutatják az utat a vágyott Kánaán felé. A prófétai szerep, a prófétai megnyilvánulás, a prófétai beszédmód ugyanakkor időhöz kötött, az ószövetségi Izrael sajátos jelensége. A próféták küldetésben vannak, olyan küldetésben – erre jó példa éppen Jónás históriája –, amelyetől szabadulni nem lehet. Másfelől „ők maguk a jel, nem csupán beszédük, hanem tetteik és életük is prófétálás.” Igaz, hogy a prófétai üzenet, mint Babits is megjegyzi, kellemetlen dolgokat továbbít, tehát népszerűtlen, de a prófétáknak jelentékeny hatalmuk van a társadalomban.” (Szávai János: Az írástudó és a próféta) Kortárs 2000. 44. évf. 6. sz. június

Elérhető: <https://www.epa.hu/00300/00381/00037/szavai.htm>

1. Babits Mihály helye kora irodalmi életében

- tanár (Fogarás), költő, író, irodalomtörténész, műfordító, a Nyugat első nemzedékének tagja, főmunkatársa, majd 1929-től főszerkesztője
- Irodalomszervező tevékenység: Baumgartner-ösztöndíj kurátor
- 1921: házasság Tanner Ilonával (írónéve: Török Sophie). 1924-ben az esztergomi Előhegyen nyaraló: kapcsolattartás az irodalmi elittel.
- Az európai irodalom története (1936)
- Fordítás: Dante Isteni színjáték-olasz állami elismerés
- 1937-től gégerák (beszélgetőfüzetek)

2. Költészete

- Poéta doctus: tudatos, művészetét tudományos alapon űző költő, épít az olvasó műveltségére, Latin kifejezés, jelentése: 'tanult költő'
- Háborús évektől: erkölcsi felelősségtudattól áthatott, személyes arculatú, érzelmileg ható líra
- Világszemlélete nem áll messze a katolicizmustól
- Ars poeticájának alakulása: nem tud az érzelmi-hangulati lírából, a formaművészi bravúr köréből kitörni → *In Horatium*: soha meg nem elégedés, klasszikus versformák, verselés és újítás (impresszionizmus, expresszionizmus) – új formában régi gondolatok, régi formában új érzelmek
- nem tud vátesz-szerepben megjelenni, később a háborúellenes költészet révén eljut a prófétaszerepig

3. Verseskötetek

- Levelek Írisz koszorújából (1909.), Nyugalanság völgye (1920.), Az Istenek halnak, az ember él (1929.), Verseny az esztendőkkal! (1933.)

4. Babits költő-szerepei

- filozófus-költő → gondolati költemények, erős gondolatiság (A lírikus epilógja, Esti kérdés)
- háborús költészet, közösségi költészet, humanum (Húsvét előtt, Fortissimo)
- értékkörzés (A gazda bekeríti házát, Mint különös hírmondó)
- a halálra készülő költő (Ősz és tavasz között. Balázsolás)
- a modern ember küldetése, homo moralis – erkölcsi küldetéses költő (Jónás könyve, imája)

5. A lírikus epilógja

- Keletkezés: 1903 júniusában írta, egyik legkorábbi verse, a Levelek Írisz koszorújából kötet záródarabja
- Műfaj: elégia
- Versforma: szonett
- Cím: kettős értelmezés → saját záró gondolatai, vagy a költőkre vonatkoztatott általánosítás (epilóg (epilógus) = utóhang).
- Téma: a külvilág hatásainak és a költőben zajló „harcnak” a bemutatása, lírai panasz
- Üzenet: tehetetlenség érzése: A teljességet akarja, de csak magáról tud írni, és nem tud kitörni ebből. Magára marad személyiségével – agnoszticizmus (nem megismerhető a világ és benne az ember helye)
- kifejezőeszközök: metafora, ellentétek

6. Esti kérdés

- keletkezése: 1909. második kötetében, a Herceg, hátha megjön a tél is c.-ben jelent meg 1911-ben
- műfaja: elégikus filozófiai költemény
- stílus: impresszionista, szecessziós
- fő poétikai eszközei a szerkezeti szakaszokban:
- az első szakasz „*midőn*”-nel kezdődő egyetlen mondat → mikor lemegy a nap, akkor bárhol lehetsz, mindig csak arra fogsz gondolni, hogy mi az élet értelme – beszédhelyzet: E/2 általános alany megszólítása vagy önmegszólítás
- a második szakasz kérdések halmozása, melyekre nincs válasz
- este: az elgondolkodás, válaszkeresés ideje, nyugalomra való felkészülés, a természet és az ember is pihenni tér
- az emlékezés általános mechanizmusa: a múlt lép be jelenünkbe, újraformálja és újraalkotja szubjektív időnket → Henri Bergson francia filozófus időszemlélete, Babits a Nyugatban megjelent *A teremő idő* című tanulmányában

7. Tovább lépés a háborúellenes szemléletig

- 1914–1915-ös versek: fiatal életek kiontásán érzett fájdalmas meghatottság és szomorúság (*Miatyánk*)
- 1916-tól felerősödik a háborúellenesség
- versei egy-egy kiáltás, mely túlharsogja a háború hangzavarát (*Húsvét előtt, Fortissimo*)
- vagy csönd, mely némaságával tüntet az erőszak ellen (*Zsoltár gyerekhangra*)

8. Húsvét előtt

- Az erkölcsi kérlelhetetlenség fordította szembe a háborúval, emberi élet, a humanista értékek védelme
- tiltakozás az élet- és az értékpusztítás ellen
- én és a világ: magába zárkózó, a nyilvános szerepléstől visszaretentő költő maga olvasta fel *Húsvét előtt* című versét a Zeneakadémia 1916. március 26-i matinéján
- Cím: a föltámadást, a béke eljövételének reményét ígéri
- Műforma: lírai, szabadversre emlékeztető rapszódia
- Sor eleji anaforikus ismétlés négyszer – a szenvedés vállalása: „S ha kiszakad ajkam, akkor is...” a szétszakad ajkam, akkor is...” – nehéz a kimondás
- alapmetafora: a háború mindent felőrlő malom
- ellentétek: ha győzünk, akkor is elveszítjük fiainkat
- Jövőkép: a háború utáni újjáépítés

9. Fortissimo

- keletkezés: 1917. Nyugat, majd Nyugtalanság völgye c. kötet
- a vers fő motívuma: az alvó, süket Isten képe, akit nem ráz fel a háború miatti szenvedő emberek jajkiáltása – vallásnyúlásért perbe fogták
- én és a világ – világgépének fordulata: a zárkózott, apolitikus, elsősorban esztétikai szempontokat érvényesítő költő ezúttal a társadalmi mondanivalót helyezi előtérbe
- Babits lírájának esztétikai-poétikai fordulata: zaklatott, rapszódiaszerű költemények, a klasszikus formákból való kilépés, rímtelen, időmértékes, strofák nélküli szabadvers, közösségi ének

10. Petőfi koszorú

- keletkezése: 1923. január 1-jén, Petőfi születésének 100. évfordulójára jelent meg a Nyugatban
- én és a világ – közösségi költészet: érték- és időszembesítő költemény → Petőfi kora: hit a politikai ideológiákban, amelyek értéket képviseltek és nemzetsorsordító erejük volt ↔ Babits jelene: „vak ünnep”, formalitás, „Megszokás”, „süket Hivatal”
- poétikai megoldásai: költői kérdések halmozása → felrúzni a fiatalokat, ütemhangsúlyos ritmus → Petőfi korát idézi, virág-allegória → 1. Petőfi megidézése (A természet vadvirága), 2. halott koszorú helyett élő virág (fiatalok), megszólítás T/2 → intelemszerű hangnem

11. A gazda bekeríti házát

- keletkezése: 1925-27. Előhegy, Nyugat – kötetben 1929. Az istenek hálnak, az ember él
- én és a világ – az elzárkózás léthelyzetét járja körül → ars poetica, a költő értékőrző szerepe
- alapotívum: kert-allegória → a kerítés lécei segítenek megőrizni a nyugodt körülményeket, megszűrni a rosszat, évszakok → ősz : ellentét a föld alatt csirázik a mag, fenyegető körülmények, tél : vizeklő, őrzi a magot, tavasz: a jövőt ígéri
- üzenet: a szorongató politikai körülmények között az elvonulás megoldást jelenthet, de csak akkor, ha a kivárárs magatartásformája érvényesül → születő jövő

12. Cigány a siralomházban

- keletkezése: 1919 után, Az istenek hálnak az ember él c. kötetben jelentik meg 1929-ben
- intertextualitás: Vörösmarty Mihály: *A vén cigány* // cigány – költő, művész
- ellentét: VM: rapszódia, szenvedély, kifelé sírás ↔ BM befelé sír, a nép iránti empátiát nem tudja költői tettekre váltani, ennek a metaforája a cigány a siralomházban // reménytelenül, de alkotó költő
- verstípusa: ars poetica → költemény-metaforák – a cigány dala, bogár, trombitász, könny, számvetés → felsorolja költői korszakait (paraszta, háborúellenes költészet)
- én és a világ: szeretne kapcsolódni az emberekhez, tenni értük a költészetével, de nem lehet

13. Vers a csirkeház mellől

- keletk.: 1931. Verseny az esztendővel kötet (1933.)
- alapelakzata: ellentét → munka, gond, feladat, élet-halál harc, tett, törekvés ↔ semmittevés, restség, nyugalom
- stílus: ironikus → a tett negatív, a restség pozitív

14. Jónás könyve

- Keletkezés: élete végén alkotta (1938.)
- Műfaja: elbeszélő költemény, példázat
- Cím: utal az alkotás főhősére, a bibliai történetre. Jónás próféta Kr. e. 700-as években élt.
- Téma: bibliai történetbe bújtatott lírai önvallomás, a költő kívülről tekint magára – szereplíra

A bibliai alaptörténet:

- Jónás próféta feladatot kap az Úrtól: menjen a bűnös Ninivébe és prédikáljon nekik megtérésről.
- Azaz arról, hogy hagyják el bűneiket és térjenek vissza az Ige szerinti helyes útról.
- Jónás menekülni kezd a feladattól, nem kívánja elfogadni, de hajójáról a tengerbe esik, egy cet gyomrába kerül és amikor kiszabadul, rájön, vállalnia kell a próféta küldetését.
- Elmegy Ninivébe és megtéríti a népet.
- A bibliai történetől azonban eltér a költemény: ott a niniveiek bűnbánatot tartanak s megtérnek, itt viszont kinevetik és tovább élnek bűnös életüket. Hangneme is költői és nem biblikus: hol patetikus, hol ironikus.

Üzenet:

- Az Úr a hatalom és a tekintély jelképe
- Jónás feladata a gonosz ellen szólni, az Úr majd tesz. „Te csak prédikálj, én cselekszem.”
- Babits Jónásként menekül az Úr akarata elől: nem akar próféta lenni, "szigetre" vágyott, hol egyedül lehet. A fasizmus előretörésével látta be, hogy az elvonulás lehetetlen, s a költő nem térhet ki feladatai elől, a felelősségvállalás alól. A költő feladata, hogy tiltakozzon a háború ellen, akkor is, ha nem hallgatnak rá. A mű kulcsmondata éppen ezért: „mert vétkesek közt cinkos, aki néma”.

15. Jónás imája:

- Műfaja: ima
- Téma: önvallomás
- Gazda: Isten Cethal: halál
- Babits: Vállalja a rossz bemutatását, feltárását és a harcot a jóért, pedig helyzete reménytelen. A költő feladata a próféta szerep vállalása, ennek két akadály van: betegsége és a háború (20 sor)

16. Mint különös hírmondó

- keletkezés: 1930. Verseny az esztendővel kötet (1933.)
- én és a világ: az elzárkózás léthelyzetében lévő költő (hírnök-próféta) vállalná közösségi szerepét, látja az emberiséget fenyegető viszonyokat, de csak az évszakok forgandóságáról tud szólni

17. Ősz és tavasz között

- keletkezés: 1936.
- én és a világ → számvetés: az este, a tél metaforái az öregedés, a halálhoz való közeledést jelenítik meg
- refrénes szerkezet
- a búcsúzás érzése: nehéz, félelmetes a halál, sok minden elmaradt, magány, végső egyedüllét

18. Balázsolás

- keletkezés: 1937
- beszédhelyzete: megszólítja a rég elfeledett szentet
- én és a világ: az emlékezés és a halálra készüléskettős magatartásformája → a félelemtől a halállal való szembenézésség